

Archeologisch onderzoek Locatie Vreding te Emmen

Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 879



Archeologisch onderzoek Locatie Vreding te Emmen

Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 879

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Emmen

Grontmij Nederland B.V.
Assen, 18 oktober 2010

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek Locatie Vreding te Emmen

Subtitel : Inventariserend Veldonderzoek
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 879

Projectnummer : 288511

Referentienummer : 288511

Revisie : 2

Datum : 18 oktober 2010

Auteur(s) : mevr. drs. L. Soetens

E-mail adres : laura.soetens@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : dhr. drs. R.F.M. Onck

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : Januari 2010
concept : 25 maart 2010
definitief : 31 mei 2010 **definitief 2:** 18 oktober 2010

Opdrachtgever : Gemeente Emmen

Uitvoerder : Grontmij Nederland B.V.
L. Soetens

**Beheer documentatie
en/of vondsten** : Grontmij Nederland B.V., Assen

Bevoegd gezag : Gemeente Emmen

Contactpersoon : Drs. E.E.A. van der Kuijl

Locatie : gemeente : Emmen
plaats : Emmen
toponiem : Vreding - Hondsrugweg

RD-coördinaten : NO x: 256466 / y: 534257
ZO x: 256493 / y: 534114
ZW x: 256382 / y: 534115
NW x: 256386 / y: 534248

kaartblad : 17H Emmen

afm. plangebied : 1,2 ha

AMK : monumentnr. : 14506

Archis2 : CIS-code : 38885

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Algemeen.....	5
1.2	Aanleiding en doel.....	5
2	Bureauonderzoek.....	6
2.1	Werkwijze.....	6
2.2	Geologie.....	6
2.3	Geomorfologie.....	6
2.4	Bodem.....	7
2.5	Historische, huidige en toekomstige situatie.....	7
2.6	Bewoningsgeschiedenis.....	7
2.7	Archeologie.....	8
2.7.1	AMK.....	8
2.7.2	Archis2.....	9
2.7.3	IKAW.....	9
2.7.4	KICH.....	9
2.7.5	Eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek.....	10
2.8	Archeologische verwachting.....	10
2.8.1	Algemeen.....	10
2.8.2	Archeologische verwachting Locatie Vreding.....	10
2.8.3	Specificatie archeologische perioden.....	11
3	Veldonderzoek.....	12
3.1	Werkwijze.....	12
3.2	Resultaten veldonderzoek.....	12
3.2.1	Bodemopbouw.....	12
3.2.2	Karterend onderzoek.....	12
3.2.3	Archeologie.....	12
4	Evaluatie.....	13
4.1	Conclusies.....	13
4.2	Advies.....	13

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Archeologische basiskaart

Bijlage 3: Locatie boringen

Bijlage 4: Boorprofielen

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de Gemeente Emmen heeft Grontmij Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de locatie Vreding te Emmen. Het onderzoek heeft bestaan uit een korte bureaustudie, het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (IVO) en de rapportage hierover. Er is een booronderzoek uitgevoerd met aandacht voor geomorfologie, bodemopbouw en de mate van bodemverstoring. Tevens is gelet op de aanwezigheid van eventuele archeologische resten.

De totale oppervlakte van het te onderzoeken terrein bedraagt circa 1,2 hectare. De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in Bijlage 1. Het maaiveld ter plaatse van het plangebied ligt gemiddeld op 25 m NAP.

De betreffende werkzaamheden zijn conform de provinciale richtlijnen en de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1) uitgevoerd. Grontmij beschikt over een eigen opgravingsvergunning afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

1.2 Aanleiding en doel

Onderhavig onderzoek is uitgevoerd in het kader van herinrichting van het plangebied. De opdrachtgever is van plan in het plangebied woningen te realiseren. De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande realisatie¹ zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht.

Allereerst is een bureauonderzoek uitgevoerd, waarbij een specifiek verwachtingsmodel is opgesteld. Op basis van dit verwachtingsmodel is binnen het plangebied een Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen (IVO) uitgevoerd, waarbij de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek in het veld is getoetst.

Op basis van de resultaten van het onderzoek zal een nader advies worden gegeven met betrekking tot de noodzaak van eventueel archeologisch vervolgonderzoek en, indien dit het geval is, uit welke stappen dit zou moeten bestaan. Dit advies dient te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid.

¹ De exacte omvang van de bodemingrepen was ten tijde van het onderzoek niet bekend.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Het doel van het bureauonderzoek is om de bekende en potentiële archeologische waarden van het plangebied in kaart te brengen. Hierbij is gebruik gemaakt van bodemkaarten en van geologische, topografische en historische kaarten, het Archeologisch Informatiesysteem (Archis2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Archeologische Monumentenkaart (AMK), de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en overige relevante literatuur. Aan de hand van deze gegevens is een specifieke archeologische verwachting opgesteld.

2.2 Geologie

De afzettingen die in het plangebied aan de oppervlakte voorkomen, dateren uit het Pleistoceen (zie Tabel 2.1).

Tabel 2.1 Indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden	
		Subboreaal	5.000 - 3.000	
		Atlanticum	8.000 - 5.000	
		Boreaal	9.000 - 8.000	
		Preboreaal	10.000 - 9.000	
	Pleistoceen	Laat		130.000 - 10.000
			<i>Weichselien (ijstijd)</i>	120.000 - 10.000
			<i>Eemien</i>	130.000 - 120.000
		Midden		800.000 - 130.000
			<i>Saalien (ijstijd)</i>	200.000 - 130.000
	<i>Elsterien (ijstijd)</i>	400.000 - 315.000		
Vroeg		2.400.000 - 800.000		

De basis van de afzettingen in het plangebied behoren tot de formatie van Drente. Dit zijn afzettingen bestaande uit zand en grondmorene. Deze afzettingen van grondmorene en zogenaamde smeltwaterzanden zijn ontstaan als gevolg van de landijsbedekking tijdens het Saalien. Het plangebied bestaat uit grondmorene, doorgaans aangeduid als keileem. Op de zand- en keileemgronden liggen esgronden. Esgronden zijn ontstaan door het bemesten van akkerland met plaggenmest uit potstallen en schapenkooien, waardoor de akkers langzaam opgehoogd werden. In zuidoost Drenthe heeft deze ophoging circa 1 tot maximaal 1,5 m bedragen².

2.3 Geomorfologie

De Geomorfologische kaart³ geeft de mate van reliëf en de vormen aan die in het landschap te onderscheiden zijn. Het plangebied is niet gekarteerd op de geomorfologische kaart, maar grenst aan een gebied met hoge heuvels en ruggen (eenheid 10B1), die mogelijk door tektonische beweging is ontstaan.

² Ter Wee, M. 1979. *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland 1:50 000*, Rijks geologische dienst, Haarlem. p.138

³ ARCHIS2

2.4 Bodem

De bodem in het plangebied is op de Bodemkaart⁴ niet gekarteerd, omdat het binnen de bebouwde kom ligt. In de directe omgeving zijn vooral looppodzolgronden (eenheid cY23x) te vinden. Er wordt binnen 0,40 tot 1,2 m beneden maaiveld keileem aangetroffen in het gebied.

2.5 Historische, huidige en toekomstige situatie

Het plangebied bestaat uit een esdek, met daaronder leemgronden. Het ligt op het zuidelijkste deel van de Hondsrug. De relatieve hoogte van het gebied blijkt uit het toponiem, Noordbarge, op historische kaarten aangeduid als Noord Bergen/Noordberghe. De locatie wordt begrensd door de Vreding, Hondsrugweg, Westenescherstraat en het gemeentehuis.

Op de Huguenin-kaart van Emmen uit ca. 1829⁵ (zie Bijlage 4) is goed te zien hoe het plangebied onbebouwd is en aan de weg van Emmen naar Westenesch ligt. Op de kaart van 1851-1855⁶ (zie Bijlage 5) is het plangebied ook onbebouwd.

Op dit moment ligt het plangebied braak. Het politiebureau, dat in de tweede helft van de twintigste eeuw gebouwd was, is gesloopt in 2009. In het plangebied zijn kantoorgebouwen gepland.

2.6 Bewoningsgeschiedenis

Het gebied in en rondom het plangebied is al sinds de prehistorie min of meer bewoond geweest. De vroegste bewoningssporen bestaan uit mesolithische haardkuilen (zie ook paragraaf 3.4), achtergelaten door jagers-verzamelaars uit de midden-steentijd. Ook staan er bij Emmen en Westenesch hunebedden, uit de neolithische periode, en andere graf- en bewoningssporen uit het laat-neolithicum, bronstijd, IJzertijd/Romeinse tijd en de middeleeuwen.

Het plangebied zelf is in historische tijd niet bewoond geweest, dorpen in het omringende gebied wel. Noordbarge is ontstaan uit de marke Bargum, die zowel Noord- als Zuidbarge omvatte. De naam "Berghe" komt in 1381 voor het eerst voor in historische bronnen. In het centrum van Noordbarge is een middeleeuws eergetouw aangetroffen; ook de verkaveling tussen Noord- en Zuidbarge wijst op een middeleeuwse oorsprong.⁷

De verkaveling in de Noordbargeres is een zogenaamde "Gewann" verkaveling. Dit is een laat-middeleeuws verkavelingstype, met smalle, strookvormige percelen voorkomen waarvan de perceelsrichtingen elkaar kruisen. De stroken zijn gegroepeerd in duidelijk herkenbare blokken.⁸

Westenesch wordt als "Westenessche land" voor het eerst genoemd in 1362, maar het is onduidelijk of het toen al bewoond was. In 1426, is het in historische bronnen aangegeven als buurtschap. Van oorsprong is Westenesch een zogenaamd filiaaldorp van Emmen. Dit is een fenomeen dat vanaf de negende eeuw voorkwam, omdat boeren buiten een dorp land in gebruik namen en daar ook gingen wonen. Zuidbarge is een filiaaldorp van Noordbarge, wat Noordbarge ouder maakt dan Zuidbarge. Noordbarge is ook ouder dan Westenesch, dat altijd afhankelijk bleef van Emmen.⁹

Emmen is van oorsprong een esdorp. De Emmer es kreeg vaste vorm omstreeks de negende eeuw, er ontstond een eswal. Voor die tijd was het gebruikelijk dat boeren met hun landbouwgrond meeverhuisden, vanwege uitputting en het onvruchtbaar worden van de grond. Vanaf ca. 1850 hield Emmen zich bezig met de vervening, aan de oostzijde van de stad.¹⁰ Het plangebied ligt aan de westzijde van Emmen, tussen Emmen en Westenesch.

⁴ Stiboka 1978. Bodemkaart van Nederland, blad 17 Oost Emmen

⁵ Versfelt, H.J. 2004. *Kaarten van Drenthe 1500-1900*. Groningen/Veendam, p. 57.

⁶ Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990. *Grote historische atlas van Nederland 1:50 000. 2 Noord-Nederland 1851-1855*. Groningen, blad 97.

⁷ www.historisch-emmen.nl

⁸ Barends et al, 2000, 108-109.

⁹ www.historisch-emmen.nl

¹⁰ idem

Van 1024 tot 1522 viel Emmen onder het bisdom van Utrecht, dat een Heerenhof in Emmen bezat, dat één van de oudste bisschoppelijke hoven in Nederland was. Op de plek van het politiebureau lag vroeger een kamp die 'Kooikers Kamp' werd genoemd. In de omgeving zou de Honningshof hebben gestaan, de bisschoppelijke hof. Mogelijk stamt de Heerenhof uit de tijd van Karel de Grote, maar de hof bestond in elk geval vanaf de 12^e eeuw, getuige historische bronnen. Resten van de omgrachting van deze hof zijn in de 19^e eeuw aangetoond. Bekend is dat deze Saalhof vermoedelijk gelegen was tussen huidige Wilhelminastraat en Julianastraat, in het noorden begrenst door de Kerkhoflaan, in het zuiden door de Molenstraat. Even voor de Tweede Wereldoorlog heeft A.E. van Giffen onderzoek gedaan naar de Saalhof. Het bisdom van Utrecht bezat in Emmen een hof die tegenstelling tot andere hoven in de omgeving was ingericht om als verblijf van de bisschoppen te dienen. Deze hof wordt in oude stukken "De Hoofdhof", "De Edele Hof", "'t Heerenhoff", "De Saalhof" genoemd en zou een "reken - en rentekamer" hebben gehad. In een akte uit de 16^e eeuw staat beschreven: " 't Heeren Hoff tot Empne of Honninge". De Saalhof was "een omwald gebied". Hetzij vierkant, hetzij ovaal van vorm en ter grootte van een voetbalveld. Om de wal lag een gracht en vervolgens nogmaals een wal en een gracht. Er is vastgesteld dat er in de oude rekeningen van het bisdom in de 14^e eeuw nog drie belangrijke boerderijen in de omgeving stonden. In 1362 worden het Hummedinckhuus en het Scultinghehuys genoemd en in 1376 het Smedinghehuys¹¹.

Tabel 2.2 Overzicht van archeologische perioden¹²

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

2.7 Archeologie

2.7.1 AMK

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten). De AMK is in samenwerking met de betreffende provincie en gemeentelijk archeologen ontwikkeld.

Het plangebied ligt binnen AMK-terrein 14506, een terrein van hoge archeologische waarde. (zie Bijlage 2). Het monument betreft de oude dorpskern van Emmen, zoals weergegeven op de topografische militaire kaart van 1853. Emmen is een oud esdorp, dat dateert vanaf de Vroege

¹¹ Leeuw, G. de. *Rondom de Heerenhof, historische balans van Emmen, een stad vol dorpen in het jaar 2000*.

¹² Voor de dateringen is gebruik gemaakt van:

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 1996. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, I: Laat-Paleolithicum. In: *Palaeohistoria* 37/38 (1995-1996), pp. 71-125.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2000. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, II: Mesolithicum. In: *Palaeohistoria* 39/40 (1997-1998), pp. 99-164.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2002. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, III: Neolithicum. In: *Palaeohistoria* 41/42 (1999-2000), pp. 99-164.

Middeleeuwen. Na de oorlog is het dorp sterk gegroeid, maar de structuur van de kern is nog herkenbaar. Onder de kern bevinden zich mogelijk sporen van vroegere bewoning.

2.7.2 Archis2

In Archis2 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. In het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd, binnen een straal van 1000 m, zijn 14 waarnemingen geregistreerd (zie Tabel 2.3 en Bijlage 2).

Van de waarnemingen hebben 11 betrekking op resten van nederzettingen, daterend van het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. Van deze nederzettingen zijn huisplattegronden, aardewerk en metaalvondsten gevonden. Eveneens is er een middenpaleolithische schrabber gevonden (waarnemingnummer 34867).

2.7.3 IKAW

De IKAW geeft voor heel Nederland de trefkans aan op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: een hoge, middelhoge, lage en zeer lage trefkans. De kaart is voornamelijk gebaseerd op de bodemkaart. Volgens de IKAW ligt het gebied binnen de bebouwde kom, waardoor het geen trefkans heeft gekregen op de IKAW. Het plangebied grenst aan een gebied met hoge trefkans voor archeologische resten.

Tabel 2.3 Waarnemingen in het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied.

waarn.nr	complex	aard	datering
34867	Onbekend	Schrabber, mousterien	Vroeg/ Midden Paleolithicum
40808	Nederzetting	Aardewerk en metaal	Vroege Middeleeuwen
47270	Nederzetting	O.a. huisplattegronden	Neolithicum – Romeinse Tijd
47573	Nederzetting	Diverse grondsporen	Bronstijd – Vroege Middeleeuwen
55519	Onbekend	Diverse resten, o.a. Pingsdorf-, kogelpotaardewerk en crematieresten	Vroege Middeleeuwen D – Late Middeleeuwen A
55521	Nederzetting	Diverse metaal en aardewerk resten	Romeinse Tijd
55746	Nederzetting	Diverse resten aardewerk, steen en metaal	Midden Bronstijd, Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen C
55810	Nederzetting	Diverse resten aardewerk en steen	Hoofdzakelijk Romeinse Tijd
238113	Nederzetting	Huisplattegrond	Late Middeleeuwen (12 ^e / 13 ^e eeuw)
238466	Nederzetting	o.a. waterput en aardewerk	Middeleeuwen
238467	Nederzetting	o.a. hutkom, kogelpot en Pingsdorfaardewerk	Vroege Middeleeuwen D
238468	Nederzetting/ grafveld	Kerk rijengrafveld	Late Middeleeuwen A Vroege Middeleeuwen B en C
302283	Onbekend	Boor van vuursteen	Neolithicum
413641	Nederzetting	O.a. huisplattegronden en aardewerk	Midden/ Late Bronstijd, Vroege IJzertijd, Midden IJzertijd

2.7.4 KICH

Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie heeft alle bekende archeologische en bouwkundige monumenten en historisch-geografische informatie samengebracht in een digitale kaart. Via deze kaart zijn cultuurhistorische waarden eenvoudig per gebied te bekijken. Het raadplegen van KICH heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd met betrekking tot archeologie.

2.7.5 Eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek

Tijdens recent noodonderzoek van de SAM en gemeente Emmen is aan de westzijde van het gemeentehuis aan de Vreding mogelijk een deel van de omgrachting van de bisschoppelijk hof of één van de bijbehorende hoeves aangesneden. De onderhavige onderzoekslocatie aan de Vreding ligt in het verlengde van het aangetroffen grachtenstelsel.

Tussen het oude politiebureau en het gemeentehuis stond vroeger de pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk, de 'Weme' genaamd. Er zijn in de omgeving van het plangebied tijdens het uitgraven van de Hondsrugweg oude stukken glas-in-lood ramen gevonden en een oude kandelaar. Ook zouden resten van urnen zijn gevonden. Deze zijn niet geregistreerd, want tijdens het uitgraven van dat gedeelte van de Hondsrugweg is geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Ook is er geen onderzoek uitgevoerd naar een oude veldkeien-put die daar gevonden is, maar waar wel foto's van beschikbaar zijn (uit ca. 1966/1967)¹³.

In 1999, 2001 en 2009 is ter plaatse van de nieuwe locatie van de Dierentuin door ARC BV archeologisch onderzoek uitgevoerd 100 m ten zuiden van het plangebied. Er zijn tijdens dit onderzoek, naast recente verstoringen, nederzettingsresten uit de Laat-Romeinse Tijd tot Vroege Middeleeuwen aangetroffen¹⁴.

2.8 Archeologische verwachting

2.8.1 Algemeen

In het verleden was de mens sterker afhankelijk van de mogelijkheden die het landschap bood voor het ontplooiën van haar (economische) activiteiten dan tegenwoordig. Men was veel minder in staat het landschap aan te passen aan haar wensen, zoals nu veel meer het geval is. De keuze van mensen om zich op een bepaalde locatie te vestigen, was voor een belangrijk deel afhankelijk van de lokale landschappelijke omstandigheden. De factoren die bij deze keuze een rol hebben gespeeld noemen we locatiefactoren. Hierbij moet worden gedacht aan hoge, droge delen van het landschap voor bewoning, vruchtbare gronden voor de akkerbouw, de beschikbaarheid van water en bouwmaterialen, natuurlijke voedselbronnen enzovoorts. Niet al deze factoren kunnen bij onderhavig onderzoek in beeld worden gebracht. Getracht wordt, door voornamelijk te focussen op de bodemkundige en geomorfologische situatie, de hogere droge delen van het landschap in beeld te krijgen, dat wil zeggen de potentiële nederzettingslocaties. Daarnaast zijn de bekende archeologische gegevens uit de omgeving van het onderzoeksgebied geïnventariseerd. Op basis hiervan is aan het onderzoeksgebied een archeologische verwachting toegekend.

2.8.2 Archeologische verwachting Locatie Vreding

Op basis van het bureauonderzoek kan worden verwacht dat het plangebied relatief hoog in het landschap ligt. Deze plaatsen werden in het verleden gezien als gunstige locaties voor bewoning. In de omgeving van het plangebied zijn veel vondsten gedaan. De archeologische verwachting wordt op basis van de bodemkundige situatie en aanwezigheid van vondsten in de omgeving van het plangebied op hoog gesteld. Er kunnen archeologische waarden worden aangetroffen uit de Steentijd tot en met de Nieuwe Tijd. Deze vondsten kunnen direct onder de bouwvoor worden aangetroffen. De kans is groot dat eventuele resten uit deze periode volledig zijn verstoord door de inrichtingswerkzaamheden op de locatie.

¹³ Kuijl, E.A.A. van der, 2009. Verslag meekijken graafwerkzaamheden voor Stads Kantoor Vreding (zijde grote parkeerplaats).

¹⁴ M.J.M. de Wit, 1999; *Archeologisch onderzoek op de Noordbargeres in Emmen. Gemeente Emmen*. Groningen. ARC-publicaties 26.

M.J.M. de Wit, 2002; *Opgravingen op de Noordbargeres te Emmen in 2000. Een overzicht van drie archeologische onderzoeken*. Groningen. ARC-publicaties 61.

M.J.M. de Wit, 2009; *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven in het kader van bestemmingsplan Centrumplan West op de Noordbarger Es te Emmen, gemeente Emmen (Dr.), evaluatierapport*. ARC-rapporten 2009-E-05

2.8.3 Specificatie archeologische perioden

Vroege en Midden Steentijd

In het Paleolithicum en Mesolithicum werd het gebied mogelijk bezocht door nomadische jagers/verzamelaars. Deze trokken door het gebied en sloegen tijdelijke kampen op op de relatief hogere delen van het landschap zoals dekzandopduikingen (koppen, ruggen). Archeologische indicatoren uit deze periode bestaan uit (vuur)stenen artefacten, houtskool en sporen van haarden.

Neolithicum tot en met IJzertijd

Vanaf de periode van het Neolithicum gingen mensen op vaste plaatsen wonen waar ze nederzettingen bouwden. Verder deed men vanaf deze periode aan akkerbouw en veeteelt. Archeologische indicatoren uit het Neolithicum tot en met de IJzertijd kunnen onder andere bestaan uit sporen (paalkuilen, waterputten, greppels), huttenleem, voor de betreffende periode kenmerkend aardewerk en houtskool.

Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

Archeologische indicatoren uit de periode Middeleeuwen-Nieuwe Tijd kunnen bestaan uit onder andere sporen (paalkuilen, waterputten, greppels, afvalkuilen), funderingsresten, aardewerk, houtskool, metaal, glas en bot. Daarnaast moet rekening worden gehouden met ontginningsresten. Restanten van het, in het aangrenzende perceel aangetroffen, bisschoppelijk hof bestaan mogelijk uit een aantal middeleeuwse erven op een door een wal en een gracht omgeven terrein.

Tabel 2.5: Schematisch overzicht archeologische verwachting

Periode	verwachting	complextypen	Verwachte diepte
Vroege en Midden Steentijd	laag	Jachtkampjes, haarden, vuursteenconcentraties	Bouwvoor. Indien aanwezig, zeer waarschijnlijk volledig verstoord.
Neolithicum tot en met IJzertijd/Romeinse Tijd	hoog	Huisplaatsen/erven (paalsporen), waterputten, perceelgreppels.	Vanaf de bouwvoor, sommige sporen kunnen diep ingegraven zijn
Middeleeuwen en Nieuwe Tijd	hoog	Huisplaatsen/erven (paalsporen), waterputten, perceelgreppels, funderingsresten. Restanten van het bisschoppelijk hof op een terrein dat was omringd door een gracht en een wal.	Vanaf de bouwvoor, sommige sporen kunnen diep ingegraven zijn

Bovenstaande verwachting is middels een verkennend booronderzoek getoetst.

3 Veldonderzoek

3.1 Werkwijze

Het veldwerk voor het inventariserende veldonderzoek is verricht op 27 januari 2010 door een senior KNA-archeoloog en een veldbodembkundig karteerder. Hierbij zijn 8 handmatige grondboringen verricht met behulp van een Edelmanboor met een diameter van 10 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot 0,3 in de C-horizont en tot een maximale diepte van 2 m beneden maaiveld. Een deel van het plangebied werd op het moment van uitvoering van het veldwerk gebruikt als gronddepot (zie Bijlage 3). Ter plaatse konden geen boringen verricht worden. Op 20 mei 2010 zijn hier alsnog 3 boringen uitgevoerd, dit zijn boringen 9a, 10a en 11a.

De opgeboorde grond is onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals verbrand of bewerkt vuursteen, houtskool, verbrand bot, aardewerk. Verder is gekeken naar bodemverkleuringen die zouden kunnen wijzen op mogelijke vegetatie- en/of cultuurlagen. Relevante lagen zijn gezeefd op een 4 mm zeef. De boorprofielen zijn beschreven conform NEN5104 en de STIBOKA legenda. De boorpunten zijn ingemeten met behulp van DGPS en de hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald ten opzichte van NAP.

3.2 Resultaten veldonderzoek

De locaties van de boringen worden weergegeven in Bijlage 3. De boorprofielen zijn opgenomen in Bijlage 4.

3.2.1 Bodemopbouw

In alle boringen is eerst een verstoorde laag aangetroffen. In boringen 6, 7, 8 en 10a is deze laag meer dan 2 m dik. In de andere boringen is vanaf een diepte van 0,5 m in boring 3 tot 1,05 m in boringen 4 en 5 de originele bodem aangetroffen. Boringen 3 en 4 zijn uitgevoerd in een bosje. In boring 3 is onder de ophogingslaag nog een restant van de B-horizont van de podzolbodem aangetroffen. De bodem ter plaatse van de andere boringen is verstoord tot in het gele zand of keileem. Boring 11a moest worden gestaakt op een diepte van 0,50 m vanwege ondoordringbaar recent puin.

3.2.2 Karterend onderzoek

Na afloop van het verkennend onderzoek is rond boring 3 een karterend booronderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek heeft bestaan uit het uitvoeren van 3 megaboringen en is verricht op 24 maart 2010. In boringen 3a en 3b is onder de bouwvoor een bruine, verstoorde laag aangetroffen. In boring 3a zijn in deze laag sintels en een scherfje aangetroffen. Onder de verstoorde lagen ligt meteen keileem.

3.2.3 Archeologie

In boring 3a is op een diepte van 0,6 m, in een verstoorde laag, aardewerk aangetroffen. Het is een fragment roodbakkerd aardewerk met loodglazuur aan binnen en buitenkant. De vroegste datering voor de scherf is tweede helft 17^e eeuw. Vanwege het geringe formaat kan het fragment niet specifieker gedateerd worden.

4 Evaluatie

4.1 Conclusies

In opdracht van de gemeente Emmen heeft Grontmij Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de locatie Vreding te Emmen in het kader van de geplande realisatie van woningbouw. Het onderzoek heeft bestaan uit een beknopt bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het gehele plangebied (gelegen binnen AMK-terrein 38885) en de directe omgeving hiervan een hoge archeologische verwachting heeft. Er kunnen archeologische resten verwacht worden die dateren vanaf het Paleolithicum.

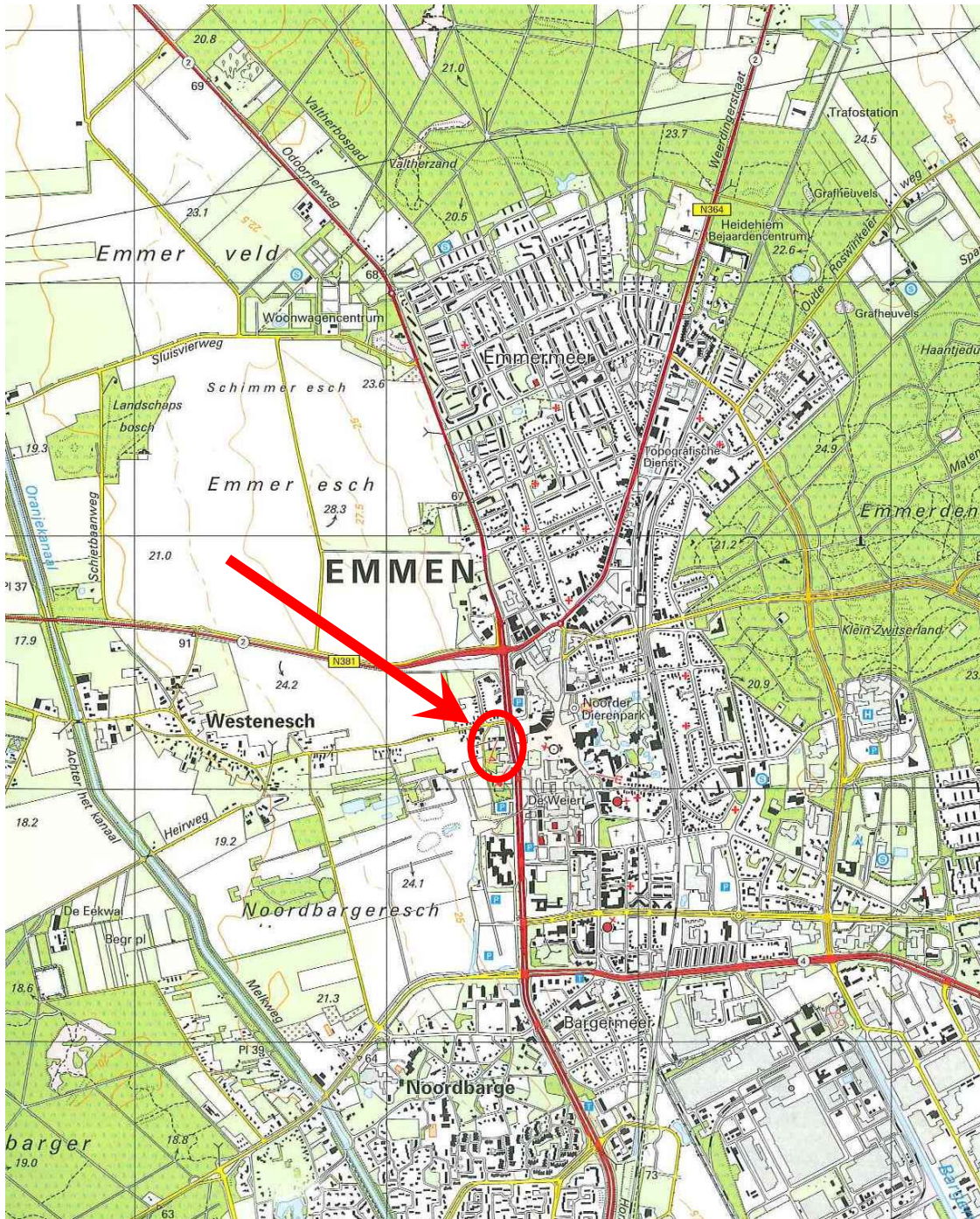
Uit het veldonderzoek gebleken dat de bodem in bijna het hele plangebied verstoord is tot in het gele zand of keileem. Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren waargenomen. Echter, tijdens de eerder uitgevoerde onderzoeken in de directe omgeving van het plangebied zijn archeologische sporen aangetroffen op plaatsen waar de bodem niet intact is.

4.2 Advies

Uit de resultaten van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat er in het plangebied geen sprake meer is van een intacte bodem. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de boringen die wijzen op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Een uitzondering vormt het groenperceel (bosje) bij boring 3 (zie bijlage). Hier is wel sprake van een intact bodemprofiel. Ter plaatse van het groenperceel zijn echter geen bodemingrepen gepland, waardoor eventuele archeologische waarden niet zullen worden bedreigd. In het kader van het bestemmingsplan achten wij archeologisch vervolgonderzoek daarom niet noodzakelijk. Mochten er tijdens de uitvoering van het grondverzet onverwachts toch archeologische resten worden aangetroffen dan geldt hiervoor een meldplicht bij het bevoegd gezag (gemeente Emmen, drs. E.E.A. van der Kuijl, gemeentelijk archeoloog en provincie Drenthe, dr. W.A.B. van der Sanden, provinciaal archeoloog) conform artikel 53 van de Monumentenwet.

Bijlage 1

Locatie plangebied



Projectnummer 288511	Datum 18-02-10	Bijlage 1	Formaat A4	GAR-nummer 879	CIS-code 38885	Getekend LS	Controle LS	Akkoord JJH	Schaal 1:25.000
-------------------------	-------------------	--------------	---------------	-------------------	-------------------	----------------	----------------	----------------	--------------------

Project

Archeologisch onderzoek locatie Vreding te Emmen

Opdrachtgever

Gemeente Emmen

Onderdeel

Locatie plangebied

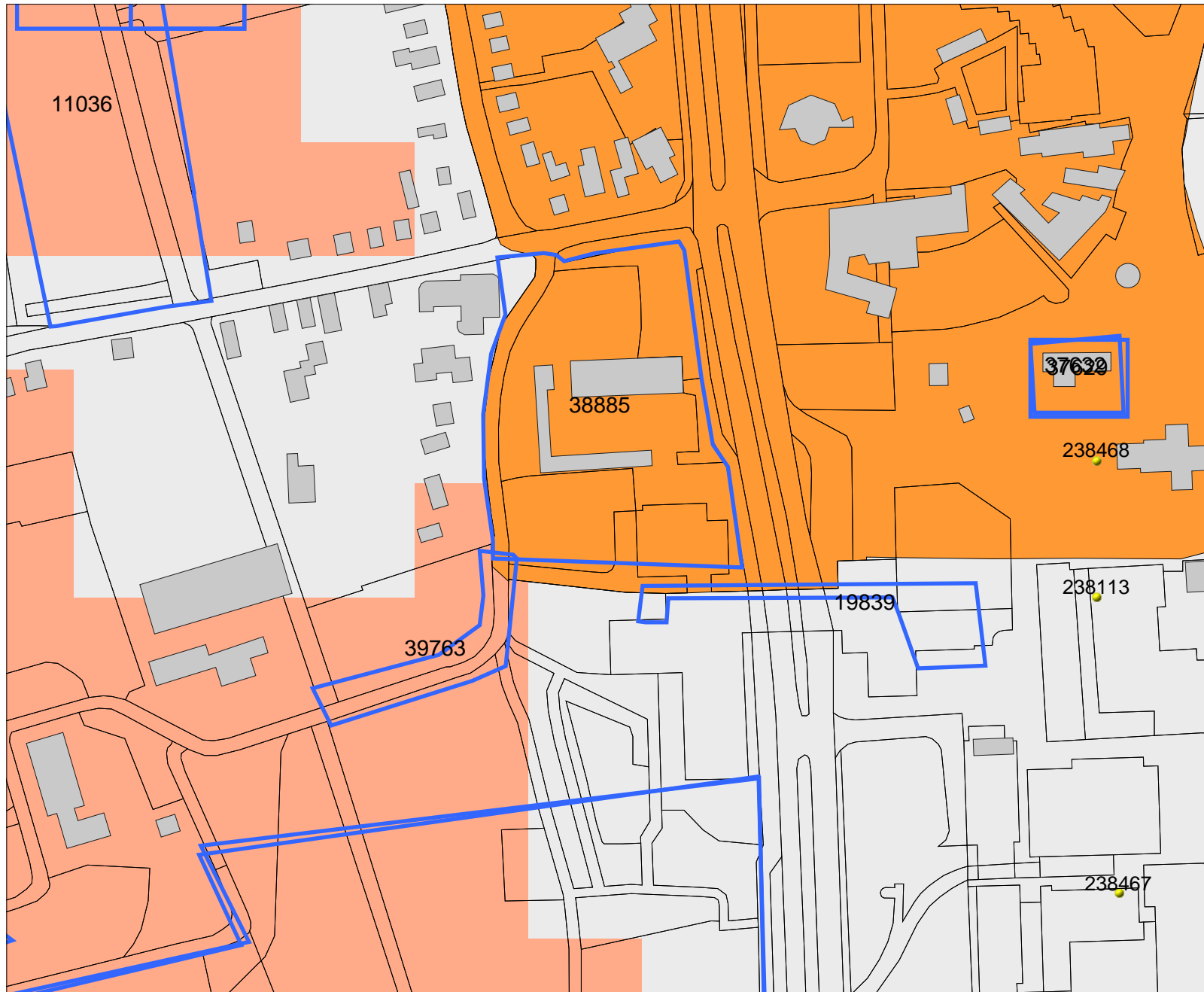
Noord Postbus 29, 9400 AA Assen, T +31 592 33 88 99, F +31 592 33 06 67



planning connecting
respecting
the future

Bijlage 2

Archeologische basiskaart



Legenda

ONDERZOEKSMELDINGEN

HUIZEN

TOP10 ((c)TDN)

WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

PLAATSNAMEN

PROVINCIES

Schaal 1:2500



Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 3

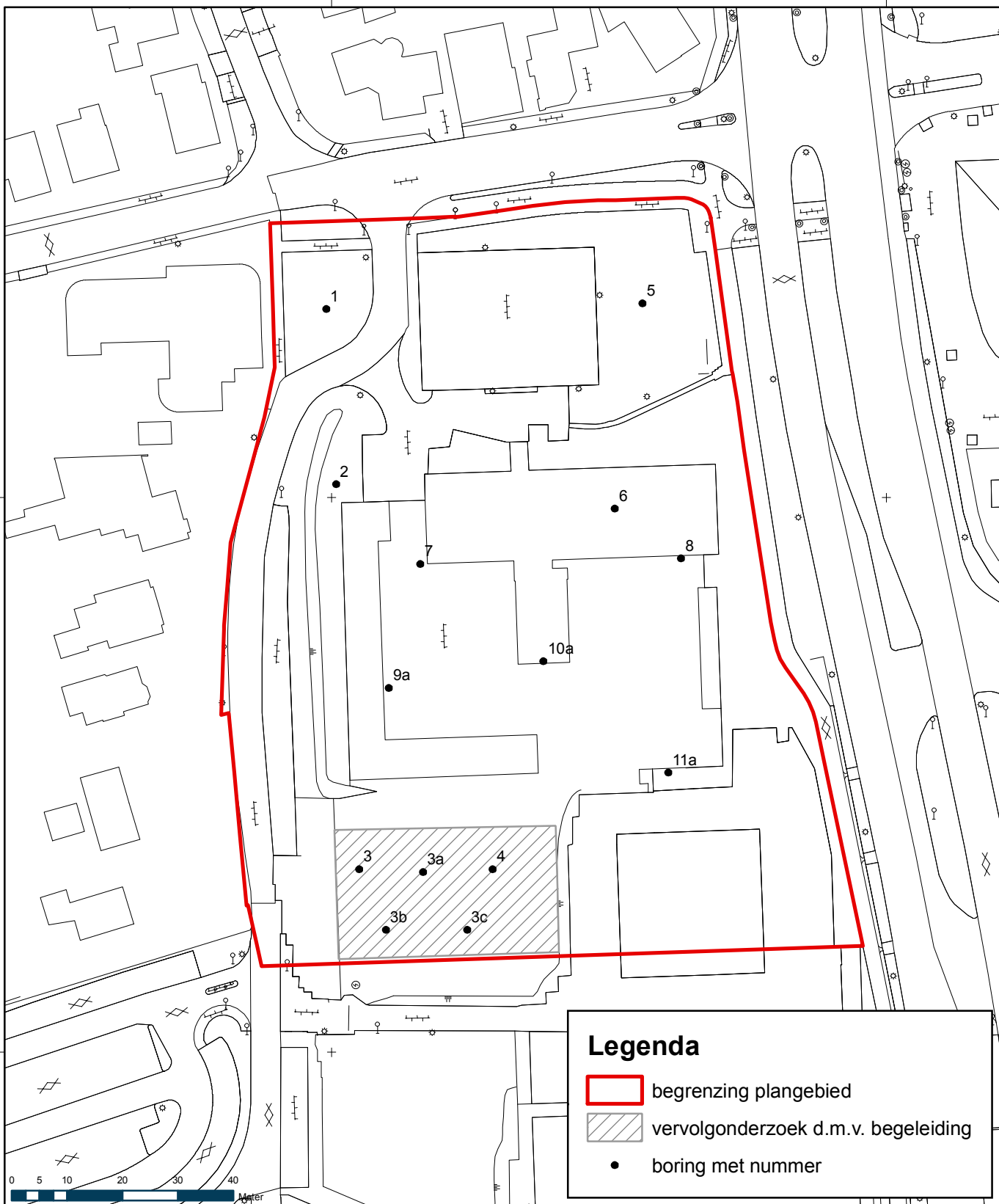
Locatie boringen

256400




256500

534200

534100



Legenda

-  begrenzing plangebied
-  vervolgonderzoek d.m.v. begeleiding
-  boring met nummer

Projectnummer	Datum	Bijlage	Formaat	GAR-nummer	CIS-code	Getekend	Controle	Akkoord	Schaal
DR 288511	27-05-09	3	A4	879	38885	MO	LS	LS	1:1.000

Project

Archeologisch onderzoek Locatie Vreding te Emmen

Opdrachtgever

Gemeente Emmen

Onderdeel

Locatie boringen en advieskaart



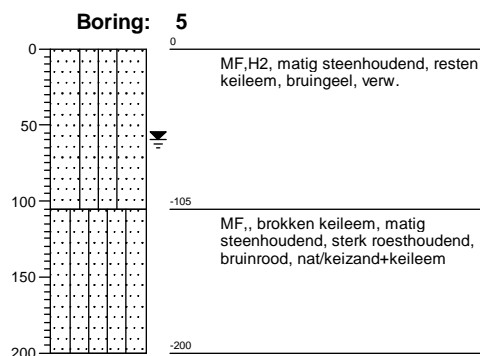
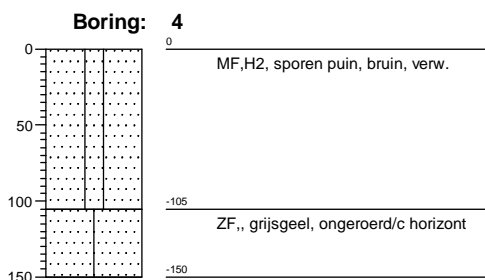
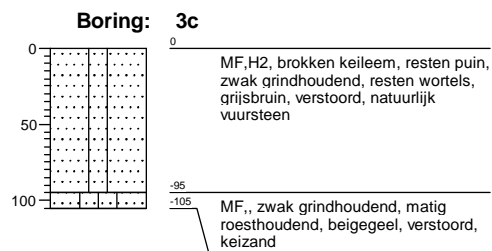
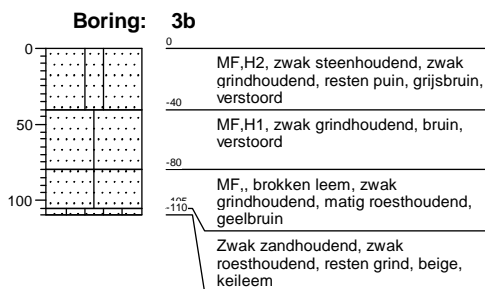
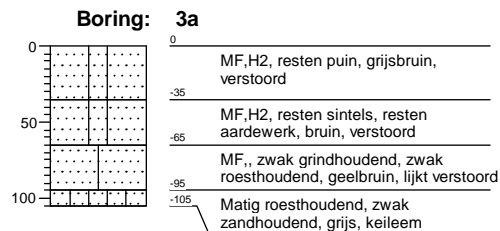
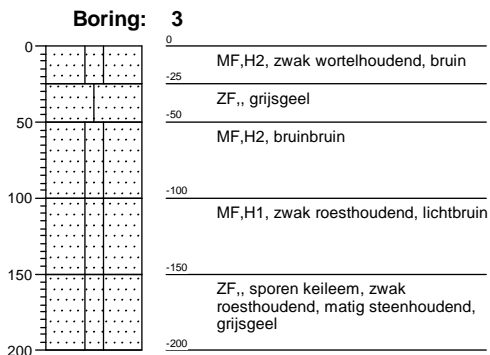
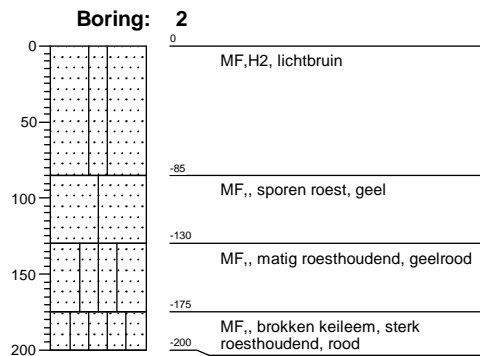
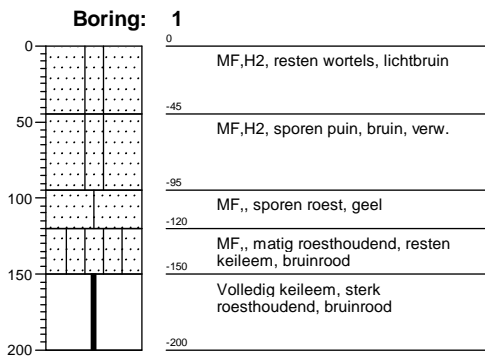
Noord Postbus 29, 9400 AA Assen, T +31 592 33 88 99, F +31 592 33 06 67

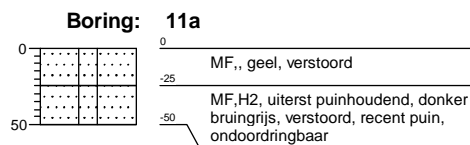
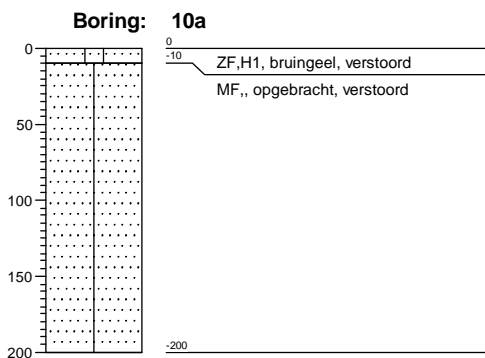
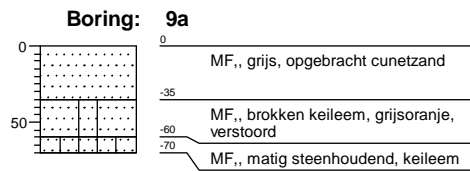
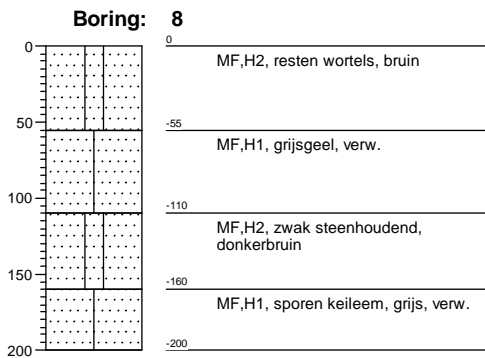
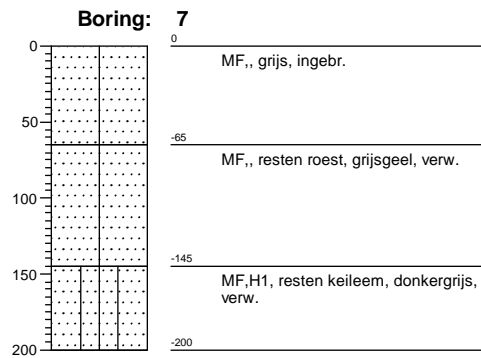
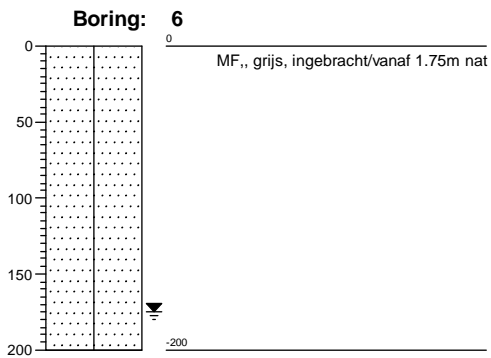


planning connecting
respecting
the future

Bijlage 4

Boorprofielen





Legenda

Minerale sedimenten

Indeling naar lutumgehalte (delen < 2 µm)
(voor waterafzettingen)

	zeer kleiarm zand (0 - 3% lutum)
	matig kleiarm zand (3 - 5% lutum)
	kleiig zand (5 - 8% lutum)
	zeer lichte zavel (8 - 12% lutum)
	matig lichte zavel (12 - 18% lutum)
	zware zavel (18 - 25% lutum)
	lichte klei (25 - 35% lutum)
	matig zware klei (35 - 50% lutum)
	zeer zware klei (meer dan 50% lutum)

Veen

	veen
	kleiig veen
	zandig veen

Aanduidingen (gebruikt in combinatie met bovenstaande indeling)

Indeling van zand naar korrelgrootte

UF	uiterst fijn zand	(M50-cijfer	50-	105 µm)
ZF	zeer fijn zand	(M50-cijfer	105-	150 µm)
MF	matig fijn zand	(M50-cijfer	150-	210 µm)
MG	matig grof zand	(M50-cijfer	210-	420 µm)
ZG	zeer grof zand	(M50-cijfer	420-	2000 µm)

Indeling naar leemgehalte (delen < 50 µm)
(voor windafzettingen)

	zeer leemarm zand (0 - 5% leem)
	matig leemarm zand (5 - 10% leem)
	zwak lemig zand (10 - 18% leem)
	sterk lemig zand (18 - 33% leem)
	zeer sterk lemig zand (33 - 50% leem)
	zandige leem (50 - 85% leem)
	siltige leem (meer dan 85% leem)

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

monsters

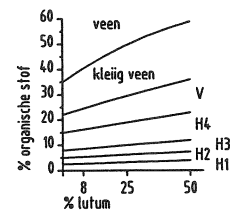
- geroerd monster
- ongeroerd monster

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

Indeling naar gehalte organische stof

H1	humusarm
H2	matig humeus
H3	zeer humeus
H4	humusrijk
V	venig



www.grontmij.nl

Wij ontwerpen en realiseren **plannen** voor de **toekomst**, door mensen en partijen in regio's bij elkaar te brengen en met elkaar te **verbinden**, met **respect** voor onze leefomgeving, onze klanten en elkaar.